

SBÍRKOTVORNÁ ČINNOST MUZEA KLEMENTA GOTTWALDA – AKTUÁLNÍ POZNATKY KURÁTORKY¹

Jolana Tothová

The Collection Building Activities of the Klement Gottwald Museum: Current Insight of the Curator

Abstract: Examining the three-dimensional collections of the Klement Gottwald Museum in Prague (KGM), with an overlap into the context of its archival, library and audiovisual collections, allows for a demonstration of the basic aspects involved in the process of building a specialised museum collection. In this case, the focus is on the interpretation of Czechoslovak history in the 20th century. Throughout its operational period (1952–1990), the museum focused on presenting the history of the workers' movement and the Communist Party of Czechoslovakia. In order to provide an insight into the genesis of the KGM's collections, three main sources of information have been identified: the institution's registry, collection records, and the presentation of the collection items in promotional materials. The text presents one possible perspective on the exploration of sources and their potential to provide an understanding of the origins of this unique collection. The initial compilation of sources for the work of the collection's curator is summarised here for the needs of the professional public in order to stimulate the interest in the real impact of theoretical planning of museum activities.

Keywords: Klement Gottwald Museum – collection – collection building

Contact: Mgr. Jolana Tothová, Oddělení novodobých českých dějin Národního muzea, Sběrka Muzea dělnického hnutí, Václavské náměstí 68, 110 00 Praha; e-mail: jolana.tothova@nm.cz

Sběrka Muzea dělnického hnutí (dále Sběrka) v Národním muzeu vznikla spojením fondů pražských muzeí V. I. Lenina a Kl. Gottwalda. Celek již byl od dárce převzat v novém členění na fondy, kde nebyl zvlášť dělen jejich původ dle instituce.² Ovšem především podle zachovaných informací evidence a poznáváním činností těchto institucí lze jejich původ u větší části předmětů dohledat. Na příkladu trojrozměrných fondů Muzea Klementa Gottwalda (dále MKG) s přesahem do kontextu jeho archivních, knihovních a audiovizuálních fondů, je možno ukázat základní aspekty kompletnosti specializované muzejní sbírky – zaměřené na angažovaný výklad československých dějin, s důrazem na 20. století.

Zájmová oblast činnosti MKG byla vymezena od náhledů na husitství, selská povstání a revoluci 1849 (dobově „revo-

luční tradice československého lidu“), přes vývoj dělnického hnutí a jeho politických platform, až po 20. století – vznik samostatného státu, založení KSČ a fáze socialismu u nás. V expozicích i ve fondech převažuje produkce 20. století, protože i prezentace starších období byla vytvořena přes repliky, faksimile nebo i dobové výtvarné ztvárnění pro názornou vizualizaci témat, tzv. tematické (muzeální) umění.³

MKG v Praze bylo po celou dobu svého fungování (1952–1990) zaměřeno na prezentaci dějin dělnického hnutí a Komunistické strany Československa (dále KSČ). Nešlo tedy, jak by odpovídalo názvu, o památník či prezentaci osoby jmenovaného politika, expozici ani sbírkou. Gottwald byl sice důležitou, ale jen jednou ze součástí prezentovaného výkladu, jako vůdčí osobnost KSČ. Také propagace institu-

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019-2023/12.III.c. 00023272).

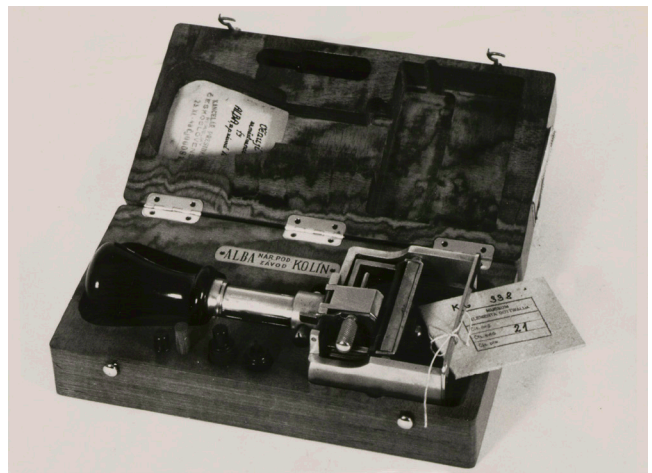
2 Informace o Sběrce MDH viz Jolana TOTHOVÁ, Sběrka Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih, Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, 2017, roč. 55, č. 2, s. 16–26.

3 Pojem „muzeální umění“ použila Terezie Petišková (Terezie PETIŠKOVÁ, Československý socialistický realismus 1948–1958, Praha 2002, s. 49) jako upřesňující podobu dobových termínů „museální výtvarnictví“ (viz Václav FORMÁNEK, Několik poznámek k malířské části soutěže pro Leninovo muzeum v Praze, Výtvarná práce 2, č. 2, 29. 1. 1954, s. 7) a „tematický obraz“ (Václav FORMÁNEK, Škola tematického obrazu. Na okraj Gottwaldovské akce I, Výtvarné umění: časopis Svazu československých výtvarných umělců, roč. 4, č. 6, s. 257–265). Autorka textu používá pojmu tematické umění, který šířeji vystihuje obsah i účel děl, neboť dobově se předpokládalo a zčásti realizovalo jeho šíření do veřejných prostor spojených se stranickou propagandou.

Obr. 1. Oldřich Lušovský, Škaredá středa na Mostecku – Střelba do stávkujících 1932, olej na plátně, 50. léta 20. století, Národní muzeum, H11U-100, foto: O. Tlapáková. Jeden z tematických obrazů byl podle typu popisky (písmomalířsky psaný text na papírové cedulce umístěné na rámu) součástí první expozice Muzea Klementa Gottwalda (otevřena roku 1954).

ce byla spojena s jeho osobou až v období normalizace.⁴ Původně *Museum revolučního hnutí* bylo přejmenováno roku 1953 (rok po svém založení a rok před otevřením) v rámci rozhodnutí o opatřeních k uctění památky zemřelého soudruha prezidenta.⁵ Ovšem zadání obsahu expozic zůstalo stejné. Jen navíc připravili kopii Gottwaldovy prezidentské pracovny.⁶ Ústřední stranická muzea (MKG a Muzeum V. I. Lenina v Praze) byla specializovanými institucemi komunistické strany.⁷ Z toho plynoucí výhody vlivu a finančního zajištění provozu i realizace instalací ve vysokém standartu, negativně vyvažoval politický vliv na obsahy prezentací i personální obsazení. Podklady pro muzeum prezentovaná témata zajišťovaly především vědecké ústavy.⁸ Muzeum mělo výsledky výzkumu prezentovat veřejnosti, být vzdělávacím médiem. Bez ohledu na posun od konceptu obhajoby „nového“ výkladu dějin s obsáhlou sondou do revolučních tradic v letech padesátých až po důraz na prezentaci socialistického vývoje nejnovější doby v závěrečných desetiletích existence, si toto ústřední stranické muzeum drželo jako prioritu ideové a politickovýchovné funkce své činnosti. A svými konzultacemi pro regionální památníky a muzea se více či méně úspěšně snažilo být metodickým pracovištěm novodobých dějin. V případě MKG platí, že sbírky byly materiálem propagandistických a politickovýchovných cílů plněných ponejvíce skrz expozice, které vy-

Obr. 2. Dar pro K. Gottwalda, paginírka v dřevěném pouzdře, dárce: zaměstnanci ALBA n. p. závod Kolín, 1948, kov, dřevo, guma, papír, Národní muzeum, H11S-113, foto z evidence Muzea Klementa Gottwalda, sken: G. Hrzánová. Ukázka daru od čs. výrobního závodu k narozeninám prezidentu Gottwaldovi (v Knize darů pod KG 338). Předmět byl vystaven na Výstavce darů Klementu Gottwaldovi a po jejím uzavření v roce 1958 byl spolu s desítkami dalších uložen v Muzeu Klementa Gottwalda. Z této kolekce bylo v muzeu prezentováno jen několik kusů v tzv. Pamětní síni Klementa Gottwalda otevřené v nové expozici v roce 1974.

kládaly československé dějiny dle konceptu historického materialismu.

Nové odborné zpracovávání sbírky tři desetiletí po zániku muzeí, a ještě jen s částí starší evidence, znamená dlouhodobé a průběžné kompletace rozmanitých materiálů. V textu je předložen jeden z možných pohledů na hledání zdrojů (jak v samotné sbírce, tak i v archivech a tištěných materiálech) a jejich potenciál pro pochopení geneze tohoto souboru. Základní kompletace zdrojů pro práci kurátora Sbírkou je zde sumarizována pro potřeby odborné veřejnosti, jako určitý podnět k zájmu o reálný dopad teoretického plánování činnosti muzeí.⁹ Primárně se výstup věnuje konkrétním zjištěním z praxe a komparaci s teorií se věnuje spíše okrajově, pokud je to ověřitelné zjištěním z práce se Sbírkou.

Pro účely náhledu na proces geneze fondů MKG jsou zde vybrány tři hlavní zdroje, podle jejich účelu – spisová agenda a koncepce; evidence sbírky; prezentace sbírkového materiálu v propagačních materiálech.

Také instalace expozic nám dávají zajímavý obraz o fondech a tím o sbírkotvorné činnosti muzea, ovšem rozbor jejich podoby a kontextů prezentovaných artefaktů a dokumentů je na výklad tak rozsáhlý, že překračuje možnos-

4 Jolana TOTHOVÁ, Propagace Muzea Klementa Gottwalda pohledem plakátů, *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 2, s. 27–42.

5 Archiv Národního muzea (dále ANM), fond Sbirka Muzea dělnického hnutí (dále SMDH), nezpracováno. Oznámení vlády o zřízení Musea revolučního hnutí v Praze podle usnesení vlády ze dne 29. dubna 1952; Národní archiv (dále NA) v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 113, a. j. 815. Usnesení politického sekretariátu ÚV KSČ z 2. dubna 1952 a usnesení vlády z 29. dubna 1952.

O přejmenování MKG: MKG: NA, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 113, a. j. 812.

Státní komise pro uctění památky Klementa Gottwalda na své 1. schůzi 26. 5. 1953.

6 Jolana TOTHOVÁ, Nejen Výstavka darů Klementu Gottwaldovi. Využití darů pro budování kultu obdarovaného, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, Praha 2022, 76 (1–2), s. 17–24.

7 Od roku 1970 bylo oficiálně MKG politickovýchovnou a kulturní institucí ÚV KSČ. 25 let Muzea Klementa Gottwalda, Praha 1979, s. 7.

8 Nejužší spolupráce stranických muzeí byla s jejich původně správním a hlavně metodickým nadřízeným – Ústavem dějin KSČ (1950–1968). Následně i s jeho nástupci: Ústavem dějin socialismu (1968–1970) a Ústavem marxismu-leninismu ÚV KSČ (1970–1990).

9 Například: Josef BENĚŠ, *Muzeum a sbírky*, Praha 1977. Současný výzkum československého muzejnictví např.: Otakar KIRSCH, *Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989*, habilitační práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2020.

Obr. 3 a 4. Prapor, Československá sociálně demokratická strana dělnická na Královských Vinohradech, 1. 5. 1924, plátno s výšivkou, Národní muzeum, b. č. (v evidenci Muzea dělnického hnutí o. p. s. TP 100), foto: J. Tothová.

ti tohoto textu. Určité náhledy do expozic nabízí i trojice rozebraných témat, protože právě expozice byly hlavním „prostředkem“ činnosti muzea. Pro představu a doplnění souvislostí je důležité upozornit, že MKG měla první expozici z roku 1954 a pak kompletně novou normalizační, otevřenou roku 1974. Obě expozice procházely neustálou dílčí či rozsáhlejší reinstalací dle aktuálních zadání stranického aparátu. Co do obsahu prezentovaného materiálu odrážejí zjištění z trojice rozebíraných zdrojů – převládá dvojrozměrný materiál, který je doplňován předměty (originály, faksimiliemi, kopiemi), uměleckými díly či audiovizuálními prvky, dle požadavků a technických možností doby. Ve Sbírci se zachovala i celá řada trojrozměrných předmětů, která zcela jistě z řady důvodů nebyla nikdy v expozici prezentována (nežádoucí obsah, nekvalitní ztvárnění, neupotřebitelnost apod.) a naopak obsahuje unikátní kolekci artefaktů pořízených přímo pro expozice – především tu první z roku 1954 (výtvarná díla, modely, výstavní panely ad.).¹⁰ Tento typ „účelových“ akvizic nám však nevypovídá o průběžném procesu sbírkotvorné činnosti muzea ani jeho koncepcích. I když jsou samozřejmě součástí doplňování expozic a výstav muzeí dodnes a s časovým odstupem se stávají cennou ukázkou dobového výstavnictví a jsou zařazovány do fondů. Stejně tak ve Sbírci najdeme artefakty darované do MKG od osobností nebo orgánů KSČ, tedy nevyžádané akvizice, až na jednotliviny spíše nevhodné k využití v muzejní prezentaci.

Zdroje pramenů jsou převážně přímo součástí Sbírk. Konkrétně: přírůstkové knihy, pozůstatky evidenčních karet, lístkové katalogy plakátů a pracovní evidence k jednotlivým fondům jsou součástí dokumentace trojrozměrných fondů Sbírk. Propagační materiály – brožury jsou v knihovním fondu a v příruční knihovně Sbírk, plakáty jsou ve stejnojmenném fondu Sbírk, texty zachovaných přednášek jsou v registratuře MKG v Archivu Národního muzea (dále ANM). Základní materiály ke spisové agendě muzea jsou

uloženy v ANM v registratuře MKG a v Národním archivu v Praze ve fondu Ústav dějin KSČ (dále jen ÚD KSČ). Součástí MKG byly pobočky.¹¹ I ty se promítly do jeho sbírkotvorné práce. Tematicky jejich fondy, zcela pochopitelně, odrážely spíše památníkový charakter expozic (památky na Klementa Gottwalda, Julia Fučíka a místa založení čs. sociální demokracie), což dokládají i pozůstatky jejich fondů ve Sbírci. Těmi se ale text nezaobírá.

Sbírkotvorná činnost MKG v koncepcích a spisové agendě

Základní oficiální koncepce činnosti MKG až do konce 60. let 20. století jsou zřejmě hlavně z plánů a zpráv o činnosti a ze související agendy Odboru muzeí a výstav ÚD KSČ.¹² V určitých cyklech vznikaly i dlouhodobější koncepce vědecké práce stranických muzeí a záměrů jejich reinstalací. V Řádu vědecké práce MKG z roku 1956 je stanoveno jasné poslání a úkoly muzea: „MKG je politicko-výchovným ústavem, který pod ideologickým vedením Ústavu dějin KSČ plní tyto hlavní úkoly: 1) popularizuje ve spojitosti s denními úkoly a usneseními strany a vlády dějiny dělnického hnutí a historie KSČ, jako uplatnění marxismu-leninismu v praxi. Je významným pomocníkem při prohlubování studia účastníků stranického školení. 2) Pečuje o výstavbu a řídí provoz všech poboček, poskytuje jim pomoc při plnění politicko-osvětových úkolů. 3) Poskytuje jak ideovou, tak organizační pomoc masovým organizacím a institucím při pořádání expozic a vydávání materiálu z čsl. dělnického hnutí a historie KSČ, ze života a díla Klementa Gottwalda.“¹³ O sbírkotvorné činnosti se řád vůbec nezmiňuje. Jedinými s fondy muzea souvisejícími činnostmi v něm jsou: evidence rejstříku negativů dokumentů v muzeu vystavených, vedení heslové kartotéky (zachycuje studijní materiály a problémy související s jednotlivými obdobími, jež je možné použít k instalaci) a soustavné doplňování knihovny muzea.¹⁴ I z další spi-

10 Více např.: Pavlína VOGELOVÁ – Tomáš KAVKA – Jolana TOTHOVÁ, *Sbírk a politika / Collections and Politics*, Praha 2022 a záznam výstavy Zneužitá muzea [online], [10. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/historicke-muzeum/zneuzita-muzea>

11 Soupis poboček MKG, *Slovník muzea dělnického hnutí. Muzeum dělnického hnutí v 21. století*, [online], [10. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.mdh21.cz/slovník/>. Jednotlivé pobočky také v samostatných heslech citovaného slovníku.

12 Národní archiv v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, a. j. 796–868. Tyto dokumenty jsou zřejmě zachovány i v Archivu Národního muzea, fond Sbirka Muzea dělnického hnutí, registratura MKG, neuspořádáno.

13 NA v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 114, a. j. 796. Řád vědecké práce Musea Klementa Gottwalda (3. 1. 1956).

14 Tamtéž. Odpovědnost za vedení má druhý vědecký pracovník a zpracovávali je lektori.

Obr. 5. Panel z expozice Muzea Klementa Gottwalda, jízdenky a odznaky metra v Praze, papír, kov, samet, plast, 1974, Národní muzeum, H11E-96, foto: O. Tlapáková. Ukázkový typ plexi výstavního panelu z nové expozice Muzea Klementa Gottwalda s dobovými předměty pořízenými účelově do expozice otevřené v roce 1974 k prezentaci tématu rozvoje dopravy v socialistickém Československu.

sové agendy je zřejmé, že sbírkotvorná činnost nebyla mezi prioritami muzea „nového typu“. Jeho těsné semknutí s ÚD KSČ, zvláště archivem a knihovnou, vytvářelo dostatečnou základnu pro vznik první expozice, jež byla předmětově doplněna akvizicemi z velkých poúnorových výstav (Výstava dějin revolučních bojů, Třicet let KSČ), akvizičních akcí ÚD KSČ a pro expozici vyrobenými modely a prvky, a též uměleckými díly – vzešlymi převážně ze soutěže na výzdobu muzea.¹⁵ V počátcích muzea, kdy se potýkalo především s nedostatkem personálu a většina kapacit byla směřována k lektorské práci, nebylo třeba v jeho provozu zajišťovat systematické doplňování sbírek a práci s nimi. Jedním z potvrzení reálného přenesení akviziční činnosti na ÚD KSČ je i výzva z doby příprav první expozice MKG „Pomozte budovat Museum Klementa Gottwalda“, kde je uveden kontakt na Archiv ÚD KSČ.¹⁶ Že nešlo o provizorium před otevřením muzea je zřejmé i v následujících letech, kdy archiv ústavu plnil roli pramenné základny pro dějiny KSČ a souvisejících témat, a materiály používal kromě prezentací v MKG¹⁷ především pro vědeckou a publikační činnost (k dějinám KSČ a edicím díla Kl. Gottwalda).

Na počátku 60. let 20. století se v koncepcích reinstalací objevují zmínky o potřebě nového pojetí historických výkladů. Místo mnohosti „souborů dokumentů“ navrhuji podobu expozic pojmut jako základní výklad tezí v kontextu současnosti – zvláště rozvoje socialismu a soudobých úspěchů. Bohužel konkrétně se nezabývají akviziční činností, řeší jen koncept výsledných expozic. Jeden z návrhů z roku 1962 však v dozvucích změn po XXII. sjezdu KSSS zmiňuje z hlediska prezentovaného obsahu MKG velmi logickou tezi: „V souvislosti s reinstalací bude asi správné změnit při vhodné příležitosti i název Muzea Klementa Gottwalda, který mimo jiné zkresluje názor široké veřejnosti, a to v něm stále vidí a hledá životopisné muzeum.“¹⁸ „Vhodná příležitost“ stejně jako provedení citovaných návrhů koncepce reinstalací stranických muzeí se nekonala. Následně za normalizace bylo odnětí Gottwaldova jména nemyslitelné.¹⁹

S určitou koncepční sbírkotvornou činností se ve spisové agendě muzea setkáváme v podstatě až od 70. let 20. století. Zaměření se na sbírkotvornou činnost muzea sledujeme ve stručných zmínkách ve spisové agendě MKG až po celkové reorganizaci instituce, a především po instalaci expo-

15 Pavlína VOGELOVÁ – Tomáš KAVKA – Jolana TOTHOVÁ, Sbírkový a politika / Collections and Politics, Praha 2022.

16 NA v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 114, a. j. 796.

17 Muzeum Klementa Gottwalda. Katalog expozice. Boj KSČ v období světové hospodářské krize a na obranu republiky v letech 1930–1939, vydalo Rudé právo, Praha 1959, s. 3: „Expozice byla obohacena zejména novými dokumentárními fotografiemi a řadou originálních stranických materiálů z Ústavu dějin KSČ.“

18 NA v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 114, a. j. 796. Rámcový návrh koncepce a postupu reinstalace stranických muzeí (strojopis, 1962). Zde uváděny návrhy pro jednotlivá muzea, i koncepční připomínky obecně. Jako předpoklad pro dokončení reinstalací je uváděn rok 1966.

19 Muzeum Klementa Gottwalda. Katalog stálé expozice 1. Vytvoření Komunistické strany Československa a její boj za sociální a národní osvobození pracujícího lidu Československa, Praha, 1975, s. 3: „Muzeum Klementa Gottwalda v Praze bylo založeno [...] jako expozice dějin československého revolučního dělnického hnutí a Komunistické strany Československa. Nese jméno Klementa Gottwalda – největší osobnosti dějin našeho revolučního dělnického hnutí, dlouholetého generálního tajemníka ústředního výboru, předsedy Komunistické strany Československa a prvního dělnického prezidenta lidově demokratické Československé republiky.“

Obr. 6 a 7. Plakát, Masarykova liga proti tuberkulóze – Chraňte před tuberkulosní nákazou především děti, tisk na papíře, podlepeno plátnem, 1947, Národní muzeum, H11P-1025. Na reversu (obr. 7) jsou evidenční značení předmětu s razítky Národní a univerzitní knihovny v Praze a Musea (Muzea) Klementa Gottwalda.

zice otevřené roku 1974. Zvýšenou aktivitu v tomto úseku činnosti muzea lze dovodit i ze vzniku brožury s prezentací témat sbírkotvorné činnosti, která téma prezentovala veřejnosti, tedy především vně instituce.²⁰

Následně v plánech činnosti již přímo “oddělení sbírek” ve 2. polovině 80. let je sice „doplňování a rozšiřování sbírkových fondů“ zařazeno již ve druhém bodě za „evidenci, fotodokumentaci a uložení sbírkových předmětů“, ale kromě dále uváděné „péče o sbírkový fond a jeho ochrany“ již jsou všechny hlavní úkoly věnované jiným činnostem vázaným na práci s veřejností, regionálními muzei, metodické práci apod.²¹ V konkretizaci akviziční činnosti se v uvedených plánech dozvídáme prioritně o administrativních úkonech (zpracování podkladů pro jednání komise pro sbírkotvornou činnost, zpracování kupních smluv), vytřídění materiálů nesebírkové povahy do oddělení propagace a jen o jednotlivostech tematického sběru materiálů k XI. sjezdu ROH a X. sjezdu SČSP.²² Zatím nejkonkrétnějším dohledaným dokumentem, který kromě ideových a obsahových tezí kriticky charakterizuje i reálný aktuální stav a hodnotu sbírkového fondu MKG je *Podkladový materiál pro návrh koncepce činnosti MKG za oddělení sbírek*, z úplného závěru existence muzea (datovaný 21. 12. 1989), což zřejmě podpořilo značnou otevřenost uvedených informací: „V součas-

né době je sbírkotvorná činnost muzea prováděna v souladu s tematickými okruhy sběrného programu MKG, který vydalo vedení muzea po XV. sjezdu KSČ.²³ Tento sběrný program respektuje hlavní cíle činnosti, stanovené Statutem muzea, a proto jej lze považovat za zásadní dokument pro realizaci sbírkotvorné činnosti v dalším období. Potřeba doplnění vnitřní specifikace, vyplývající z časového odstupu od doby vydání je vcelku podružná a lze ji realizovat v poměrně krátkém období, návazně na vytipování dominantních jevů v rámci periodizace vývoje KSČ, připravovaného lektorskou skupinou muzea. Nejzávažnějším problémem v této oblasti činnosti MKG je značná torzovitost jednotlivých sbírek jak z hlediska obsahového, tak i územního. Současné, početně rozsáhlé kolekce předmětů, obsahují materiál s rozdílnou dokumentační hodnotou, přičemž komplexně nelze vlastním materiálem dokladovat uceleně v podstatě žádný historický jev z dějin revolučního dělnického hnutí a KSČ. Pro muzeum s celostátním významem není rovněž vhodné soustřeďovat sbírky jen ve vztahu k hlavnímu městu a jeho nejbližšímu okolí. V tomto směru by bylo potřebné zaměřit pozornost zejména na Slovensko, neboť dějiny dělnického hnutí na tomto území a vývoj KSS jsou zcela mimo zájem muzejní sféry, pomineme-li běžnou dokumentaci, prováděnou regionálními muzei v rámci plnění usnesení vlády SSR č. 290/1979 Sb.

20 Muzeum Klementa Gottwalda. Tematické okruhy sbírkotvorné činnosti Muzea Klementa Gottwalda v oblasti dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a dějin Komunistické strany Československa, Praha, nedatováno (po 1976).

21 Historické muzeum Národního muzea (HM NM), Sběrka Muzea dělnického hnutí (Sběrka MDH), dokumentace trojrozměrných fondů, neuspořádáno. Plán činnosti oddělení sbírek na rok 1987, Plán činnosti oddělení sbírek na rok 1988 a Plán činnosti oddělení sbírek na rok 1989.

22 Tamtéž.

23 Viz Muzeum Klementa Gottwalda. Tematické okruhy sbírkotvorné činnosti Muzea Klementa Gottwalda v oblasti dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a dějin Komunistické strany Československa, Praha, nedatováno (po roce 1976).

Obr. 8. Uniforma příslušníka Lidových milicí, textil, kov, kůže, guma, 2. polovina 20. století, Národní muzeum, H11M-211. Ukázka akvizice od organizace – nošené i nové uniformy, pro prezentaci v expozici a výstavách.

*O dokumentaci současnosti. Řešení uvedených problémů je dlouhodobou záležitostí a spočívá v důsledném rozboru vy-povídací hodnoty každého sbírkového předmětu, jejich vy-třídění a vyčlenění těch předmětů, jejichž zaměření neodpo-vídá statutu muzea. Početní rozsah jednotlivých sbírek a ne-dostatečné kádrové [personální – pozn. autorky] obsazení je a bude i do dalších let rozhodujícím limitujícím faktorem při řešení těchto úkolů.*²⁴ Toto pro interní účely vzniklé dobové shrnutí celkem výstižně zachycuje jednotlivá úskalí a problémy sběrného programu, trvající v zásadě po celou dobu fungování MKG. Oproti předchozím obdobím je narůstající aktivita přístupu k uspořádání a revizi sbírkových fondů ve druhé polovině 80. let 20. století zřejmá též ze zá-pisů o inventarizacích,²⁵ návrhů schémat pro řazení fotogra-fii ve fotoarchivu²⁶ a korespondence spojené s převáděním

neupotřebitelných souborů.²⁷ Ale o přímé akviziční činnosti zatím dokumenty dohledány nejsou, kromě jednotlivostí – např. několika předávacích protokolů. Za zdůraznění stojí fakt, že leктоři se podíleli na úpravách expozice i na práci se sbírkou.²⁸

Kromě zmínek a dílčích konstatování v plánech a zprávách o činnosti instituce je výše zmíněná brožura (vydaná po roce 1976) doposud v archivních nebo publikovaných materiálech jediným dohledaným uceleným oficiálně prezentovaným koncepčním přehledem plánovaného sbírkotvorného programu MKG.²⁹ Na několika málo stranách shrnuje sbírkotvornou činnost MKG do tří tematických celků: 1. *revoluční dělnické hnutí (1848–1921)*; 2. *dějiny a činnost KSČ, její internacionální vztahy (1921–1945)*; 3. *období budování socialismu v ČSSR (po r. 1945)*, jež dále konkretizuje po jednotlivých obdobích a událostech. Zahrnuje též časové vymezení sběru dokumentačního materiálu od počátku dělnického hnutí až do současnosti, což odráží neustále probíhající reinstalace dle aktuálních závěrů vedení vládní strany. Nechybí ani vyjmenování čtyř hlavních druhů materiálů: 1. *tisky – noviny, časopisy, vyhlášky, letáky, nařízení, plakáty, volební lístky, kandidátní listiny, pracovní knížky, legitimace politických stran a organizací, pohlednice, mapy atd.*; 2. *fotografie – politické události, demonstrace, stávky, slavnosti, manifestace, tělovýchovné události, pracovní prostředí, fotografie dokumentující život různých sociálních skupin atd.*; 3. *hmotné předměty – památky na historicko-politické události, předměty dokreslující atmosféru doby, prapory, medaile, plakety, odznaky atd.*; 4. *výtvarná díla, zvukové a filmové záznamy, modely atd.*³⁰ I uvedené pořadí může potvrdit ve sbírce i činnosti muzea celkem zřejmé priority mezi fondy, což dokládají i propagační materiály a soupisy exponátů v průvodcích expozicemi, kde značně převažují archiválie. Zvláště v posledním jmenovaném bodě zmíněné materiály byly pro MKG doplňkovými soubory, zatraktivňující expozici nebo výstavu. Oproti autentickému dokumentačnímu materiálu jako byly archiválie, dobové prapory či historické předměty, byly zvláště plastiky a obrazy produktem dobové vizualizace muzeem prezentovaných výkladů a jejich účelem byla jasná srozumitelnost a zapamatovatelnost. Kromě uměleckých zpodobnění osobností a jejich života se často jednalo o určité typy alegorií, tematizujících emoční výjevy revolučního boje nebo soudobý vývoj socialistické společnosti v zachycení pracujících nebo „šťastných občanů“.

Sbírka MKG dle evidence

Z MKG máme k dispozici třináct přírůstkových knih se souvislou evidencí od roku 1962 do roku 1987. K předchozímu období knihy v současnosti nemáme. Je otázkou, zda

24 HM NM, Sbírka MDH, dokumentace trojrozměrných fondů, neuspořádáno. Podkladový materiál pro návrh koncepce činnosti MKG za oddělení sbírek, (datovaný 21. 12. 1989), s. 1 ad.

25 Například Archiv Národního muzea (ANM), fond Muzeum Klementa Gottwalda, registratura MKG, k 74, nezpracováno. Spisová agenda k periodické inventarizaci razítek a plastik v roce 1987, předávací inventury „fonde J. Fučíka“ v roce 1986.

26 ANM, fond Muzeum Klementa Gottwalda, registratura MKG, k 52a, nezpracováno. Návrh základních hesel pro řazení fotografií ve fotoarchivu MKG v Praze.

27 HM NM, Sbírka MDH, dokumentace trojrozměrných fondů, fond Výtvarné umění. Předávací protokol na předměty z mezinárodní soutěže Děti, mír a umění, předávající MKG, přebírající I. dětská galerie v Plzni. 16. 3. 1989.

28 Např. v evidenčních kartách předmětů (70. a 80. léta 20. století) jsou uvedeni zpracovatelé z řad lektorů.

29 Muzeum Klementa Gottwalda. Tematické okruhy sbírkotvorné činnosti Muzea Klementa Gottwalda v oblasti dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a dějin Komunistické strany Československa, Praha, nedatováno (po roce 1976).

30 Tamtéž, s. 4.

na předmětech či na jejich obalech uvedena čísla evidující položky v daném fondu.³⁶

Od reorganizace v roce 1970 se v MKG prováděla revize fondů a vytvářely se kromě nových evidenčních knih i karty jednotlivých předmětů včetně černobíle fotodokumentace (formát A4). Obrazová identifikace položek byla zásadním krokem pro zkvalitnění evidence fondů a je zásadní i pro současné zpracování Sbírkky. Bohužel zatím byl dohledán pouze jediný běžný metr karet, s převahou militarií. Při nové evidenci slouží k určení předmětu. Je však důležité údaje ověřovat, protože je zřejmé, že údaje jsou sice převzaty ze starších zdrojů, ale u některých se setkáváme se zobecněním nebo naopak chybným doplněním fotografie.³⁷

Další formou evidence jsou lístkové katalogy plakátů MKG – chronologický a tematický – v podobě kartiček formátu A6 se základními údaji a černobílou fotografií.³⁸ Bohužel se zachovaly torzovitě, odhadem asi čtvrtina každého z nich. Ani nové zpracování fondu až na výjimky nepřineslo nové informace nad rámec tiráže plakátu. Důležité jsou však v případě, že plakát ještě není fyzicky dohledán a fotografie plakátu může z části zastoupit originál.³⁹

Lístkový katalog a černobíle fotografie vznikly i pro kolekci hmotných darů K. Gottwaldovi a A. Zápotockému.⁴⁰ Karty a fotografie jsou uloženy zvlášť a nezahrnují identické položky. Lístkový katalog je členěn dle typu předmětu, název je často neurčitý, takže nejde při nové evidenci ztotožnit se zachovanými předměty. Katalog ani fotografie nejsou kompletní.

První akviziční výzvy přímo pro první expozici již založeného MKG prováděl ÚD KSČ: „*U mnohých členů strany i u nestraníků, v archivech a v jiných podobných institucích, je řada dokumentů, letáky, časopisy, brožury, fotografie atp. dokládající boje dělnické třídy a KSČ, někdy značně cenných. [...] O vyhledání a záchranu těchto dokumentů se mají starat především komunisté. Jejich úkolem bude přesvědčit vlastníky, že jedině správné uložení těchto dokumentů je v Ústavu dějin KSČ, který se postará též o jejich plné studijní, publikační i výstavní a museální využití. [...] Je nutno zajistit předání těchto dokumentů v originálech nebo ve fotokopiích, nebo je zaznamenat a upozornit na ně Ústav dějin KSČ.*“⁴¹ Jednoznačně zřejmý je, z dobového přístupu o nutnosti doložení nového výkladu dějin průkaznými historickými dokumenty, vycházející důraz na textové a fotografické materiály. Což plně koresponduje se zjištěními i v podkladech administrativní povahy, k expozicím i v propagaci.

Skokem do roku 1985 se dostáváme ke „Sběratelské, fotografické a výtvarné soutěži“ motivované doplněním o akvizice k tématu plánované výstavy k 90. výročí narození Klementa Gottwalda vyhlášenou MKG, Ústředním výborem Svazu socialistické mládeže a Ministerstvem školství ČSR a SSR.⁴² Do sběratelské soutěže byly přijímány „*historické fotografie,*

plakáty, letáky, noviny, časopisy, tiskoviny, písemnosti včetně zápisů z kronik, korespondenci, publikace, odznaky, plakety, vlaječky, různé trojrozměrné předměty, výtvarná díla vztahující se k osobnosti Klementa Gottwalda. Prvořadý zájem je o původní originální dokumenty, materiály a památky, výjimečně i reprodukováné materiály.“⁴³ Autorské fotografie a výtvarná díla libovolné techniky neměla být vrácena a stejně jako nejcennější historické materiály, tak i nejlepší fotografie a díla měla být odměněna věcnými cenami a využita ve výstavě k výročí narození Kl. Gottwalda. Ostatní díla měla být využita v ediční, publikační a výstavní činnosti MKG. Témata stanovená pro autorskou část soutěže byla zaměřena na zmapování Gottwaldova „odkazu“ ve veřejném prostoru a institucích: „*Život a dílo K. Gottwalda. Aktuálnost odkazu K. Gottwalda a jeho naplňování v budování rozvinuté socialistické společnosti. Život a práce kolektivů BSP [Brigád socialistické práce – pozn. autorky], škol, závodů a institucí nesoucích jméno K. Gottwalda. Ulice, místa, budovy nesoucích jméno K. Gottwalda. Pomníky K. Gottwalda. Výtvarná díla zobrazující K. Gottwalda.*“⁴⁴ Evidenční kniha založená jen pro potřeby soutěže uvádí 30 akvizic obsahujících i více položek najednou od jednoho dárce. Šlo především o knihy, fotografie, noviny. Zajímavostí je předání „u popelnic“ nalezeného předmětu darovaného K. Gottwaldovi k 52. narozeninám.⁴⁵ Bohužel zaznamenány jsou pouze historické materiály, ne díla fotografická či umělecká. O vzniklých fotografiích je v dokumentaci sbírky zatím dohledána jen fotografie výkladce s prezentací výsledků soutěže, kde je vidět 22 fotografií různých témat – od dokumentačních fotografií akcí, přes zachycení pamětních desek, cedulí s názvy, stanice metra Gottwaldova (dnes Vyšehrad), most K. Gottwalda (dnes Nuselský) apod. Při třídění fondu Výtvarné umění zatím nebyly výstupy této soutěže identifikovány, ovšem pokud nejsou označeny poznámkou o akci, tak je jen těžko možné provést jejich určení.

Při zpracovávání nové evidence trojrozměrných fondů Sbírkky jsou na předmětech dohledány i další zdroje informací o jejich původu, než byly zahrnuty do MKG. Konkrétně například na plakátech s evidencí MKG, zvláště v ročnících před 1950, jsou razítka Archivu ÚD KSČ a Universitní knihovny v Praze (značeno grafika). Při ukládání praporů byla na jednom kusu nalezena signatura Oddělení starších dějin Národního muzea. U těchto akvizičních procesů však zatím nejsou dohledány potřebné informace.

Sbírkový fond v propagaci muzea

„Výstava bude dokumentárním zachycením historie třídních bojů u nás v souvislosti s třídními boji v celém světě. Musí být zároveň přesvědčivou školou i dokumentární učebnicí k výchově kádrů KSČ a výstižným zdrojem poučení pro pří-

36 Evidenční číslo předmětu z MKG bývá buď přímo na předmětu, nebo na kartonové kartičce přivázané k němu provázkem, zapsáno je v razítku MKG. Alternativně je číslo psáno samostatně.

37 Například u jedné z figurek vyrobených z chleba A. Zápotockým v koncentračním táboře je chybně uvedeno místo tábora.

38 HM NM, Sbírkka MDH, dokumentace fondu Plakáty.

39 K roku 2021 bylo do chronologické řady vytříděno a uloženo 16 palet plakátů. Ještě zbývá dokončit zbytek zachovaný v rolích, kdy je třeba před roztříděním a uložení provést časově náročné lisování.

40 HM NM, Sbírkka MDH, dokumentace fondu Společnost a spolkový život.

41 NA v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 114, a. j. 796. Pomozte budovat Museum Klementa Gottwalda (strojepis, nedatováno).

42 HM NM, Sbírkka MDH, evidenční knihy trojrozměrných fondů. Strojepis s vyhlášením soutěže.

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

45 HM NM, Sbírkka MDH, evidenční knihy trojrozměrných fondů. Evidenční kniha „Soutěž k 90. výročí narození Klementa Gottwalda“.

Seznam materiálů, které doporučuji odkoupit od soudruha

F a n c l a Josefa, bytem Plzeň, Redyňská č.6.

- 1./ Knížka pracovní na jméno Němec Jaroslav vydaná v Roudnici nad/Lebem 1905.
- 2./ Brožurka "Pan prezident k národu" - Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou.
- 3./ Hospodářská kniha ku prospěchu polním hospodářům sepsaná od F.S.Kodýma, Praha 1862.
- 4./ Brožura: Karel Herman Frank "Čechy a Morava v Říši", Praha 1941.
- 5./ Leták: "Všem věrným Čechům a Slovákům! Provolání vlády republiky Praha 11.9.1945.
- 6./ Noviny a výstřižky týkající se stého výročí národní hymny 1834-1934
- 7./ Brožura: "Řeč Dr.Fr.Lad. Riegra při slavnosti Jungmanově v Praze dne 13.července 1873.
- 8./ Brožura: Dr.Karel Stloukal a Sv. Václav a svatováclavská idea v našich dějinách ". Praha 1929.
- 9./ Kniha "Kramářův soud nad Benešem" Spor Dr. K.Kramáře s ministrem zahraničních věcí Dr. Ed.Benešem, Praha 1938.
- 10./ Vlajka a znaky Protektorátu Čechy a Morava - úředně schválené 1939.
- 11./ Noviny z voleb r.1948.
- 12./ Brožura: "Otevřený list Dru Theodoru Mommsenovi - napsal Dr. Oswald Balzer. Přeložil Pavel Popáček, Praha 1898.
- 13./ Přání učitelů k svátku.
- 14./ Palacký národu. Myšlenky vybrané z jeho spisů. Praha 1898
- 15./ Brožura: 1818 - 1918. Závět Fr.Lad.Riegra.
- 16./ Brožura: Upomínka na den 14.června 1868 padesátileté jubileum vědecké činnosti Fr. Palackého, v Praze 1868.

slušníky celého národa, na něž musí působiti především svou dokumentárností.⁴⁶ Již v této charakteristice z roku 1949 autoři prvotní koncepce Výstavy dějin revolučních bojů a budoucího stranického muzea v podstatě zachytili hlavní koncept činnosti Muzea Klementa Gottwalda, které se s nadměrnou dokumentárností, připodobňované k učebnici dějin – formou prezentování množství především tištěných a fotografických materiálů a přehnaným politickovychovným přístupem s důrazem na lektorské výklady, v negativním slova smyslu potýkalo po celou dobu své existence.

Veřejnosti prezentovaná vize sbírek MKG v textových propagačních materiálech – brožurách, průvodcích, je zaměřena především na ideové formulování jejich účelu a obsahu. Z pochopitelných důvodů, zaujmout návštěvníka-čtenáře, jsou zdůrazněny unikátní předměty, množství a rozmanitost sbírkového materiálu. Samozřejmě bez uvedení reálného stavu s úskalími v podobě neucelených souborů, rozdílů v použitelnosti do výstav apod. V brožurě *5 let Musea Klementa Gottwalda* je v textu o expozici připomínán upřímně i autorský podíl veřejnosti a zároveň znovu zaznívá důraz kladený na dokumentační hodnotu prezentovaných a sbíraných materiálů: „Vždyť pravdivá svědectví – dokumenty a památky o postavení pracujících v období kapitalismu, o boji proletariátu a činnosti komunistické strany – se zachovala především mezi dělníky, mezi účastníky a funkcionáři dělnického hnutí. Ti soudruzi, kteří v době budování muzea přispěli svými památkami, vykonali záslužnou práci.“⁴⁷

4.6.70	955	3 plakáty a def. výpise -	3 pl. vstupu do muzea přímý přístup procházka na ulici do letní - 1958
4.6.70	956	andulka, noviny, brožury	
4.6.70	957	řadalet a brožura brožura, knihy -	Brožury
3.7.70	958	Fotografie a st. 6. 1949 -	světová mapa, mapa Československa, "Společnost RAD" (1949)
7.8.70	959	brožura: la. nále. děln. dělnice -	tr. 1926 - 1949 Lepší práce - co se děje v našem děln. hnutí Brožura: 1818 - 1918. Závět Fr. Lad. Riegra - 1924 muzeu. 1818 - 1918. Závět Fr. Lad. Riegra - 1924

Obr. 12 a 13. Akvizice (nákup) materiálů od soukromé osoby. Seznam materiálů doporučených k odkoupení, strojopis, nedatováno, uloženo v přírůstkové knize Muzea Klementa Gottwalda u záznamu přírůstkového č. 956/1970 (obr. 12). Záznam přírůstkového č. 956 ze dne 4. 6. 1970 v přírůstkové knize Muzea Klementa Gottwalda se zjednodušenou charakteristikou akvizice bez uvedení počtu položek, záznam doplněn jménem dárce a informací o zaplacení 150 Kčs.

Charakteristikou svých expozic, umocněnou ještě zdůrazněním typů exponátů, se muzeum prezentuje i v průvodci z počátku 60. let 20. století: „23. listopadu 1954 bylo v Praze v Rytířské ulici otevřeno první velké politické muzeum, které moderním výstavním způsobem, pomocí originálů dokumentů, modelů, map a grafů dokumentuje dějinný proces a vývoj společnosti u nás.“⁴⁸

Při 25. výročí otevření MKG, je v rozsáhlejší brožurě již věnován dvoustránkový text přímo sbírce. Nabízí se nám tak celkem podrobný záznam aktuálního stavu sbírky k roku 1979 pohledem samotného muzea, jak se chtělo prezentovat. Po vysvětlení role „historického dokumentačního materiálu“ v činnosti muzea následuje shrnutí dosavadní sbírkotvorné činnosti: „Problém sběru historického materiálu a památek muzejní hodnoty je bezprostředně spjat se vznikem a vývojem muzea. Původně bylo Muzeum Klementa Gottwalda součástí Ústavu dějin KSČ a v prvních počátcích své existence čerpalo materiál z jeho archivu. Teprve postupem doby vznikaly přímo z potřeb muzea sbírky, určené k vybudování muzejních expozic. Nejprve vznikla sbírka fotografické dokumentace, později se prosadila orientace na budování skutečných muzejních sbírek. V posledním období se muzeum už cílevědomě a plánovitě orientuje na sběr materiálu u jednotlivců i u celé veřejnosti, spolupracuje s různými muzei, institucemi, organizacemi a podniky. V průběhu pětadvacetileté činnosti muzea se podařilo shromáždit hlavní a podstatné materiály, vztahující se k dějinám revolučního

46 Národní archiv v Praze, Fond 1065 – ÚD KSČ, kart. 115, a. j. 846.

47 Václav BRABEC, 5 let musea Klementa Gottwalda, Praha 1959, s. 4.

48 Muzeum Klementa Gottwalda. Praha, nedatováno (60. léta 20. století), s. 2.

dělnického hnutí a Komunistické strany Československa až do současnosti.⁴⁹ Pozitivní tvrzení v závěrečné větě jistě patří do výroční publikace muzea, ale v konfrontaci s plány činnosti instituce z konce 80. let. 20. století, kde jsou sbírky kriticky hodnoceny spíše jako kusé, vyznívají spíše jako přání do budoucna. I když pozitivní vidění rozvoje sbírkotvorné činnosti se dá pochopit jako zachycení posledních let v kontextu změn v MKG po roce 1970, kdy se stalo samostatnou institucí ústředního výboru KSČ a tím posílilo na významu v rámci sítě stranických kulturních institucí v době normalizace. Sbírkoty MKG „zahrnují sbírku fotografických materiálů a fotodokumentů, sbírku drobných písemných památek, tisků, plakátů, periodik, brožur, výtvarná díla – obrazy, grafiky, plastiky, sbírku hmotných památek, prapory, odznaky, medaile a další materiály. [...] Celkem nyní vlastní muzeum 94 778 sbírkových předmětů.“⁵⁰ Podrobněji popsány jsou jen vybrané fondy: „K největším a nejdůležitějším patří sbírka fotografických materiálů [...] Sbírkoty plakátů patří k nejširším sbírkám politického plakátu v Československu. Obsahuje 8 247 plakátů, roční přírůstek je asi 500 kusů. [...] I když z daleka netvoří kompletní soubor předválečných politických plakátů, přesto je v ní zastoupeno mnoho významných a unikátních plakátů. [...] Od roku 1971 se systematicky ukládá produkce nejvýznamnějších československých vydavatelství politického plakátu. [...] Historicky velmi cenná a zajímavá i z hlediska sběratelského je sbírka čtyř set praporů. [...] Zvláštní místo ve sbírkách zaujímají fondy památek na Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého. [...] Zajímavá je i sbírka odznaků [...]“⁵¹ V souhrnu nejsou podrobněji rozebrána výtvarná díla, ani archivní fondy a knihovna. Vyjmenovány jsou unikátní sbírkové předměty: originál londýnského vydání Manifestu Komunistické strany z února 1848; pohlednice z roku 1922 s podpisem V. I. Lenina; originály předmětů, jež se nacházely v průběhu prvního československo-sovětského kosmického letu na palubě Saljutu 6; originál mobilizační vyhlášky ze Slovenského národního povstání a známky z Maďarské republiky rad. Jako zajímavost je uvedena kolekce šesti originálních perokresb Jeana Effela, které muzeu daroval v roce 1976. „Velmi závažným úkolem ve sběru historického materiálu je dokumentace a sběr památek ve vztahu k současnosti, které muzeum věnuje zvláště v poslední době velkou pozornost. Je třeba zachytit komplexní obraz socialistických proměn po roce 1945 a budování rozvinuté socialistické společnosti. Přes určité potíže při sběru historického dokumentačního materiálu se jeho shromažďování stává rok od roku systematictější, daří se získávat a zachraňovat cenné památky na doby minulé i uchovávat dokumenty z nedávné minulosti. Svědčí o tom i 5 947 přírůstků sbírkového materiálu za rok 1978. Muzeum soustavně pečuje o stav sbírkových předmětů. V letech 1974–1979 bylo zrestaurováno za 344 279,- Kč praporů, plakátů, plastik i dalších výtvarných děl.“⁵² Uve-

dené informace odrážejí účel jejich využití k prezentaci muzea. Proto je výběrová charakteristika sbírky MKG zkrácená výběrem údajů. I tak však jde v textové propagaci MKG o zatím nejobsáhlejší informaci o sbírce jako celku.

V přehledových publikacích muzeí a galerií 70. a 80. let 20. století se celkem přesně odráží dobový význam a reálný stav sbírky MKG. Výběrově lze citovat: 1970 – „Muzeum má k dispozici archiv Ústavu marxismu-leninismu [...] Samo si buduje vlastní dokumentaci.“⁵³

1973 – „Muzeum Klementa Gottwalda vlastní bohatý fotoarchív z dějin KSČ a mezinárodního dělnického hnutí, který je přístupný veřejnosti [...] Kromě toho archiv muzea obsahuje řadu sbírek (archiválie, prapory revolučního dělnického hnutí atd.).“⁵⁴ V letech 1968–1973 nemělo MKG otevřeno expozici a fungovalo v omezené míře (výstavy, akce, studovna), což je zřejmé z výše citované ukázky. S ohledem na změnu politické situace a následnou reorganizaci institucí je také logické zdůraznění propojení s ústavem a jeho archivem. V 80. letech se již v průvodcích objevují podrobnější charakteristiky sbírky: 1985 – „politické plakáty, prapory, odznaky, fotografie; památky na Kl. Gottwalda, A. Zápotockého aj. předáky KSČ; tisky, periodika, brožury, výtvarná díla, medaile, první londýnské vydání Manifestu Komunistické strany z února 1848, pohlednice s Leninovým podpisem, předměty z paluby Saljutu 6 (1. internacionálního kosmického letu čs.-sovětské posádky r. 1978), originální perokresby Jeana Effela reagující na mnichovskou zradu, Fučíkův obžalovací spis a rozsudek smrti.“⁵⁵ V posledním desetiletí existence muzea se stejně jako ve výše citovaném průvodci muzei i v jeho propagačních materiálech již zmiňují trojrozměrné předměty, dokumenty a fotografie však ve sbírce stále převažují. Zmiňované originály a faksimile jsou většinou brožury, fotografie nebo opět dokumenty: „V Muzeu Klementa Gottwalda jsou soustředěny dokumenty z dějin revolučních bojů dělnické třídy a KSČ. Velké množství fotografií, tisků, originálů, faksimilí i trojrozměrných exponátů shromážděných v expozici je výběrem z téměř dvou set tisíc sbírkových předmětů. Tvoří však jeden organický celek, vlastně jakousi názornou učebnici revoluční historie našeho lidu.“⁵⁶ Pozitivní shrnutí v tomto popularizačním novinovém článku z roku 1984 vystihuje aktuální stav – zaměřuje se na kvalitu zásadního produktu muzea, pochvalu expozice. Zdůrazněný rozsah sbírky má vše jen umocnit a přidat na atraktivitě.

Spíše okrajové zmínky o sbírce (archivního, trojrozměrného i knihovního fondu) v brožurách prezentujících MKG, též potvrzují oficiální zadání činnosti této stranické instituce, a i z tohoto zdroje je zřejmé, že soustavnější sbírkotvorná činnost byla zahájena až se změnami po roce 1970.

Jedním z dalších zdrojů prezentace sbírky MKG směrem k odborné veřejnosti jsou přednášky a referáty zaměstnanců MKG na konferencích. Modelový příklad zachovaných tex-

49 25 let Muzea Klementa Gottwalda. Praha 1979, s. 14 ad.

50 Tamtéž, s. 15. Uvedený přesný počet sbírkových předmětů koliduje se součtem následně uvedených počtů negativů a pozitivů, jejichž součet dosahuje více jak 92 tis. položek, a pokud se přičte uvedených 8 247 plakátů a 400 praporů, tak i bez dalších fondů údaj celkového součtu neodpovídá.

51 Tamtéž, s. 15 ad.

52 Tamtéž, s. 18.

53 Václav PUBAL, Muzea a galerie v ČSR, Praha 1972, s. 35.

54 Václav PUBAL, Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR, Praha 1973, s. 39.

55 Václav PUBAL, Muzea a galerie v ČSR, Praha 1985, s. 136.

56 J. HAVEL – J. KOVAŘÍK, Muzeum Klementa Gottwalda, Večerník Praha, 7. 12. 1984, s. 5.

tů přednášek z 80. let 20. století, kdy již byla sbírkotvorná činnost muzea rozvinuta a systematizována ve větší míře než před rokem 1970, je ve většině zaměřena na výklad či odborný komentář k tématu vybraného dějinného jevu či události. Formou zmínky o konkrétním materiálu ze sbírky muzea byla dokladována práce s tématem. K akcím u příležitosti 100. výročí úmrtí V. I. Lenina je zachováno několik přednášek, s celkem podrobným sdělením o materiálech k osobnosti Lenina a významu jeho díla ve sbírce MKG a jakým způsobem jsou prezentovány.⁵⁷ Nechybí celková charakteristika: „*Ve sbírkách MKG, které jsou využívány v expozici, při výstavách, v publikační a ediční činnosti, je řada materiálů, které se vztahují buď přímo k osobnosti V. I. Lenina, nebo ukazují ohlas jeho života a díla v našem revolučním dělnickém hnutí.*“⁵⁸ Konkrétně jsou jmenovány typy materiálů – archiválie, knihy, tisk, fotografie, originály a kopie výtvarných děl zobrazujících Lenina, plakáty, dokumentární filmy. V ediční činnosti je vyzdvíženo vydávání faksimilií tisku a plakátů.

Přednášky určené pro širokou veřejnost při výročních akcích či výstavách byly směřovány stejně jako lektorské komentáře především na výklady témat, takže nebyl prostor na prezentaci sbírky muzea.

Závěr

Metodický text k dokumentaci dělnického hnutí ČSR (1986): „... *památky dělnického hnutí a KSČ tvoří doklady předmětové, písemné, obrazové i zvukové. Tyto doklady jsou navzájem nezastupitelné, naopak – z hlediska muzejní dokumentace a prezentace je žádoucí a praxe specializovaných muzeí to potvrdila – vytvářet soubory, v nichž se jednotlivé druhy materiálů doplňují a jejich výpovědní hodnota umocňuje.*“⁵⁹

Citace z metodického textu k dokumentaci dělnického hnutí z roku 1986 sestavená pracovníkem Muzea revolučních bojů a osvobození v Ostravě zachycuje optimální přístup k tvorbě tematické muzejní sbírky soudobých dějin. A autor se dokonce odkazuje na „praxi“ stranických muzeí. Citovaná teoretická teze z metodiky v zásadě (alespoň v plánované činnosti) charakterizuje přístup MKG k tvorbě jeho sběrného programu v závěrečných letech jeho existence – důraz na zachycení události/jevu všemi dostupnými prostředky, průřezově rozmanitým typem materiálu. Z řady podkladů ve výše psané trojici zvolených náhledů vyplývá reálný vývoj „konceptní“ sbírkotvorné činnosti v MKG – v ústředním specializovaném muzeu pro dělnické hnutí a dějiny KSČ, který v zásadě až v posledních letech směřoval k metodikou doporučenému cíli. Nejprve v období začátků závislých na materiálech z ÚD KSČ a externích zdrojů se muzeum nevěnovalo cílené akviziční činnosti.

Stejně tak lze předpokládat, že i ostatní stranická muzea, minimálně v počátečních letech, vycházela ze zdrojů tohoto ústavu,⁶⁰ jenž byl centrem pro výzkum dějin KSČ a zároveň spravoval a metodicky řídil stranická muzea. Dalším podstatným jevem je zřejmé privilegování role dokumentů – písemných, obrazových a zvukových, jako důkazu předloženého výkladu. Do trojrozměrných fondů muzeem nahodile přijímalo kolekce především z veřejných prezentací (např. zrušené pobočky MKG – Výstavky darů K. Gottwaldovi) či z kolekcí soudobého umění, vytvářelo panely a modely pro expoziční instalace a cenné předměty pořizovalo jako jednotliviny pro daná témata v expozici. Určitou změnou byla reorganizace muzea k roku 1970, kdy se i v koncepčních materiálech začalo počítat s plánovitou sbírkotvornou činností. Jedním z možných vlivů je i reorganizace a personální změny na přelomu 60. a 70. let 20. století, kdy mohla i sbírka projít určitou „kádrovou kontrolou“ a celkovým dobovým zhodnocením. Velká míra zájmu začala být směřována k dokumentaci socialistického vývoje a prezentování jeho výsledků. Ale až v letech osmdesátých byly otevřené prezentovány trojrozměrné fondy jako adekvátní součást muzejní prezentace a sbírkového fondu. Prioritou zůstává cílená prezentace výkladu dějin a jeho propojení se současností, jak zástupce muzea prezentoval MKG v příspěvku na odborné konferenci v roce 1980: „*Vždyť muzea v socialistické společnosti, a zvláště pak muzea dějin revolučního hnutí, jsou účinnými nástroji socialistické kulturní politiky, působícími svou kulturně politickou a výchovně vzdělávací činností na rozum i cit návštěvníků. Musí proto ukazovat nejen historické materiály připomínající významná data či osobnosti, ale především to, jaká poučení jsme z nich vyvodili a vyvozujeme pro dnešek a zítřek, nakoľik jsme reálně schopni rozvíjet jejich odkaz a ducha, jakými konkrétními skutky je naplňujeme.*”

Z kontextu trojice zkoumaných náhledů je zřejmé, že sbírkotvorná práce nebyla vedoucími orgány ani samotným muzeem vnímána jako prioritní činnost, spíše byla brána jako potřebná součást pro plnění „kulturně politické a výchovně vzdělávací činnosti.“ Jeho archivní, sbírkové i knihovní fondy byly především nástrojem této činnosti. Konceptní sbírkotvorná činnost byla sice v odborných kruzích i vůči veřejnosti deklarována, ale v daných podmínkách nedošlo k jejímu naplnění. Vlivů byla řada. Například styl expoziční a výstavní práce s křečovitým se upnutím na nepopiratelnost archivních pramenů je v MKG patrný po celou dobu jeho existence, i přes vlny modernizačních reinstalací a „zatraktivňování“ předměty a uměleckými díly. Zásadní vliv na torzovitost archivního fondu k dělnickému hnutí a KSČ v MKG má zřejmá konkurence s Archivem ÚD KSČ a jeho následovníků, jenž byl jako výzkumný ústav v jasné výhodě. Těsné propojení obou institucí ovšem současně

57 Protože jsou až na jednu výjimku bez uvedení místa prezentace, tak není vyloučeno, že jde o varianty použité pro rozdílné příležitosti i ve vícero případech. Určeno je pouze „diskusní vystoupení s. Jaroslava Pospíšila na konferenci v Moskvě“, které je datované do roku 1980. Přednášky jsou ve strojopisech uloženy v ANM, registratura MKG, k 60, neuspořádáno.

58 Text přednášky k 100. výročí narození V. I. Lenina, autorsky neurčený, nedatovaný (dle kontextu textu jde o rok 1980). ANM, registratura MKG, k 60, neuspořádáno.

59 Dušan JANÁK, Dokumentace dělnického hnutí a KSČ v ČSR, Praha 1986. s. 42.

60 V průvodci Muzeem dělnického hnutí Brněnska z roku 1958 figurují u obrazových příloh zdroje nejen ze samotné instituce, ale i z Archivu a Knihovny ÚD KSČ, ČTK ad. Muzeum dělnického hnutí Brněnska: průvodce, Brno 1958.

s tím zajišťovalo neomezený přísun materiálu pro činnost muzea.⁶¹ Personálně byly preferovány pozice lektorů, kteří se museli vzdělávat v tématech prezentovaných muzeem, a též se podíleli na celkové činnosti muzea včetně práce se sbírkou, přípravě výstav, provádění instalací, přednáškové činnosti.⁶² Hlavním využitím trojrozměrných, archivních i knihovních fondů MKG byla především expozice a výstavy. Obdobně, i když asi v menším měřítku než v ÚD KSČ, sloužili badatelům, možná spíše zájemcům o studium a školícím pracovníkům. Ambice servisu pro zájemce o vzdělávání ukazuje i plakát z roku 1955, propagující nové muzeum a jeho zázemí pro návštěvníky: odpočívárna, čítárna, studovna a dobře zásobený bufet.⁶³ Využívány byly i pro externí výstavní a expoziční projekty v rámci metodické pomoci regionálními institucím a organizacím.

Téma trojrozměrných fondů MKG je těsně provázané s archivním a knihovním fondem. Již při kompletaci podkladů vycházelo najevo a při psaní textu se to potvrdilo, že priorita historických dokumentů (originálů i kopií) a následně i mnohost tištěných materiálů k soudobým dějinám jasně převažuje nad trojrozměrnými sbírkovými předměty. Nešlo tak oddělit genezi jen předmětových fondů. A dokud nebudou zpracovány podrobné dějiny instituce s okolnostmi jejího vývoje, tak si musíme vystačit s kusými tezemi, vycházejícími z jednotlivých pramenů, které dokládají, že sbírkotvorná činnost začala být alespoň trochu systematicky řešena až po roce 1970 a de facto systematická kurátorská práce s trojrozměrnými předměty (třídění, ukládání, evidence, revize...) byla zřejmě záležitostí až 80. let 20. století. Vývoj a prezentaci trojrozměrných fondů sbírky tedy nebylo možné pojmout jen z jednoho pohledu, ale nakonec bylo třeba charakterizovat více zdrojů a složit z nich určitou mozaiku. Je důležité si přiznat, že to není obraz jasný a do detailu propracovaný, naopak poskládala se nám zatím jen struktura, kterou lze používat při dalším poznávání instituce, její sbírky a při práci s ní.

Z prováděného nového zpracování Sbírkové také vyplývá absence ucelenosti souborů a kvalitativní nevyváženost fondů MKG. Tak, jak si tyto nedostatky připustilo i vedení instituce v posledním desetiletí její existence.⁶⁴ V praxi jsou sice ve fondech kolekce, zachycující vybraná témata a osobnosti formou unikátních předmětů, výtvarných ztvárnění a dobových artefaktů, ale ty vznikly nahodile a ani u osobností se vzdáleně nepřibližují osobním fondům.⁶⁵ Zahnují zároveň řadu jednotlivého materiálu na úrovni dobové dokumentace. Ve Sbírci zachovaný celek z produkce MKG má výše uvedené nedostatky. Ovšem je i nyní adekvátním pramenem s novou výpovědní hodnotou a výstavním potenciálem.

Prameny

- Archiv a programové fondy České televize, Fond audiovizuálních záznamů.
Archiv Národního muzea, Fond Registratura Muzea Klementa Gottwalda, nezpracováno.
Historické muzeum Národního muzea, Sbírková Muzea dělnického hnutí, trojrozměrné fondy (Výtvarné umění, Plakáty, Společnost a spolkový život, Prapory a vlajky, Militaria, Modely, Numismatika a faleristika, Filatelie a pohlednice, Knihy) a jejich dokumentace, nezpracováno.
Národní archiv v Praze, Fond 1065 – Ústav dějin KSČ.

Literatura

- 25 let Muzea Klementa Gottwalda, Praha 1979.
Josef BENEŠ, Muzeum a sbírky, Praha 1977.
Alexandra BLODIGOVÁ, Fondy a sbírky bývalého Archivu Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, Archivní časopis, 2003, roč. 53, č. 4, s. 225–258.
Václav BRABEC, 5 let muzea Klementa Gottwalda, Praha 1959.
Václav FORMÁNEK, Několik poznámek k malířské části soutěže pro Leninovo muzeum v Praze, Výtvarná práce 2, č. 2, 29. 1. 1954.
Václav FORMÁNEK, Škola tematického obrazu. Na okraj Gottwaldovské akce I, Výtvarné umění: časopis Svazu československých výtvarných umělců, roč. 4, č. 6, s. 257–265.
J. HAVEL – J. KOVAŘÍK, Muzeum Klementa Gottwalda, Večerník Praha, 7. 12. 1984, s. 5.
Dušan JANÁK, Dokumentace dělnického hnutí a KSČ v ČSR, Praha 1986.
Katalog expozice. Boj KSČ v období světové hospodářské krize a na obranu republiky v letech 1930–1939, Praha 1959.
Katalog expozice. KSČ v čele národně osvobozeného boje českého a slovenského lidu 1938–1945, Praha, nedatováno (1961?).
Otakar KIRSCH, Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989, habilitační práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2020.
Muzeum dělnického hnutí Brněnska: průvodce, Brno 1958.
Muzeum Klementa Gottwalda, Praha nedatováno.
Muzeum Klementa Gottwalda (strojopis), nedatován (vznik po roce 1986).
Muzeum Klementa Gottwalda. Katalog krátkých dokumentárních filmů, Praha 1979.

61 Fondy Archivu Ústavu marxismu-leninismu jsou dnes uloženy v Národním archivu v Praze. Více informací: Alexandra, BLODIGOVÁ, Fondy a sbírky bývalého Archivu Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, Archivní časopis, 2003, roč. 53, č. 4, s. 225–258.

62 Dle zachovaných zpráv a revizí z 50. a 60. let 20. století je zřejmé, že instalace byly prováděny lektory MKG, dle doporučení pracovníků nebo externistů ÚD KSČ.

63 Plakát, Muzeum Klementa Gottwalda Učebnice revoluční historie našeho lidu, autor neuveden, nakladatelství Orbis, Praha, 1955. Národní muzeum, H11P-91.

64 HM NM, Sbírková MDH, dokumentace trojrozměrných fondů. Podkladový materiál pro návrh koncepce činnosti MKG za oddělení sbírek, (datovaný 21. 12. 1989), s. 1 ad., neuspořádáno.

65 Vyjma archivního fondu manželů Fučíkových, který byl do MKG předán již jako ucelený osobní fond s dokumentací a evidencí. Soubor materiálů k osobám poválečných dělnických prezidentů byl i v MKG nazýván „památky na Klementa Gottwalda“ a „památky na Antonína Zápotockého“. Šlo o neucelené soubory předmětů (především darů), uměleckých děl (portréty, obrazy, modely ...) a archiválií spojených s jejich profesním životem, zvláště s veřejnými proklamacemi jejich uznání.

- Muzeum Klementa Gottwalda. Tematické okruhy sbírkotvorné činnosti Muzea Klementa Gottwalda v oblasti dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a dějin Komunistické strany Československa, Praha nedatováno (zřejmě po roce 1976).
- Muzeum Klementa Gottwalda v Praze. Expozice dějin revolučního dělnického hnutí a Komunistické strany Československa, Praha nedatováno (zřejmě po roce 1974).
- Muzeum Klementa Gottwalda v Praze. Expozice dějin revolučního dělnického hnutí a Komunistické strany Československa – průvodce, Praha 1982.
- Múzeum revolučnej tlače Klementa Gottwalda vo Vrútkách: Sprievodca po expozícii, Martin 1986.
- Terezie PETIŠKOVÁ, Československý socialistický realismus 1948–1958, Praha 2002.
- Václav PUBAL, Muzea a galerie v ČSR, Praha 1972.
- Václav PUBAL, Muzea a galérie v ČSR, Praha 1985.
- Václav PUBAL, Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR, Praha 1973.
- Vítězslav SOMMER, Angažované dějepiscectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970), Praha 2011.
- František ŠTVERÁK, Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921–1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany, Praha 2018.
- Ondřej TÁBORSKÝ, Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví, in: Radka ŠUSTROVÁ – Luba HÉDLOVÁ, Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti, Praha 2014, s. 279–328.
- Jolana TOTHOVÁ, Propagace Muzea Klementa Gottwalda pohledem plakátů, *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 2, s. 27–42.
- Jolana TOTHOVÁ, Sbírká Muzea dělnického hnutí – rozsáhlý soubor předmětů, archiválií a knih, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2017, roč. 55, č. 2, s. 16–26.
- Jolana TOTHOVÁ, Nejen Výstavka darů Klementu Gottwaldovi. Využití darů pro budování kultu obdarovaného, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, Praha 2022, 76 (1–2), s. 17–24.
- Jolana TOTHOVÁ – Tomáš KAVKA, Zrod a místo stranických muzeí po roce 1948 s ohledem na fondy Muzea Klementa Gottwalda, in: Daniel HUPKO a Luděk BENEŠ (eds.). *Dokumentácia „osmičkových“ výročí v slovenských a českých múzeách. Rok 1918 a tie ostatné*, Banská Bystrica 2018, s. 344–367.
- Pavλίna VOGELOVÁ – Tomáš KAVKA – Jolana TOTHOVÁ, *Sbírká a politika / Collections and Politics*, Praha 2022.

Internetové zdroje

- Soupis poboček MKG, *Slovník muzea dělnického hnutí. Muzeum dělnického hnutí v 21. století*, [online], [10. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.mdh21.cz/slovník/>
- Záznam výstavy *Zneužitá muzea* [online], [10. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/historicke-muzeum/zneuuzita-muzea>